ROCZNIKI NAUKOWE STOWARZYSZENIA EKONOMISTÓW ROLNICTWA i AGROBIZNESU
doi: 105604/01.3001.0011.8128 **Roczniki Naukowe SERIA • 2018 • XX (2)**

received: 16.04.2018 acceptance: 26.04.2018 published: 07.05.2018

Jarosław Mikołajczyk, Wojciech Sroka

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie

WYNAGRODZENIA NAJEMNEJ SIŁY ROBOCZEJ W GOSPODARSTWACH ROLNICZYCH POLSKIEGO FADN WEDŁUG WIELKOŚCI EKONOMICZNEJ W LATACH 2010-2016[1]

WAGES OF HIRED LABOR IN FARMS OF POLISH FADN ACCORDING TO THE ECONOMIC SIZE IN THE YEARS 2010-2016

Słowa kluczowe: FADN, gospodarstwo, praca najemna, wielkość ekonomiczna, wynagrodzenie
Key words: economic size, FADN, farm, hired labor, wage

JEL codes: J 31, Q14

Abstrakt. Celem artykułu jest oszacowanie wysokości potencjalnych wynagrodzeń pracy najemnej w towarowych gospodarstwach rolniczych według wielkości ekonomicznej. Źródłem danych liczbowych były wyniki gospodarstw uczestniczących w polskim FADN oraz dane GUS. Uzyskane wyniki wskazują na marginalne zaangażowanie zewnętrznej siły roboczej w gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio małych ekonomicznie. Także potencjalne wynagrodzenia w tych podmiotach utrzymywały się na niskim poziomie. W większości lat były one poniżej najniższego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, a w kolejnych latach relacje potencjalnych wynagrodzeń w rolnictwie do wypłacanych w pozostałych działach gospodarki narodowej w gospodarstwach zaliczanych do małych ekonomicznie pogarszały się. Najwyższe wynagrodzenia pracy najemnej występowały w gospodarstwach bardzo dużych ekonomicznie. Wartość wynagrodzeń wypłacanych przez właścicieli tych gospodarstw była na poziomie porównywalnym ze średnim wynagrodzeniem w gospodarce, co pozwala postrzegać te podmioty przez pracowników najemnych jako atrakcyjnych finansowo pracodawców.

Wstęp

Spośród wielu funkcji wynagrodzeń, dla osoby świadczącej pracę najistotniejsza jest funkcja dochodowa, wskazująca na wynagrodzenie jako źródło środków niezbędnych do zaspokojenia podstawowych potrzeb [Pocztowski 2003]. Wynagrodzenia w sektorze prywatnym rolnictwa są w Polsce zdecydowanie niższe niż wynosi średnia w całej gospodarce narodowej [Wasilewski, Wasilewska 2011]. Przyczyny niskich wynagrodzeń tkwią zarówno w sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolniczych, jak i w kwalifikacjach osób pracujących w gospodarstwach [Karwat-Woźniak, Chmieliński 2006, Kołoszko-Chomentowska 2008]. Zmiany zachodzące w rolnictwie polskim prowadzą m.in. do poprawy struktury agrarnej, powstawania dużych obszarowo i ekonomicznie podmiotów, mogących konkurować z często przemysłowym rolnictwem Europy Zachodniej. To z kolei wymusza angażowanie pracowników najemnych [Poczta, Średzińska 2007], których w celu utrzymania w gospodarstwach rolniczych należy wynagradzać w satysfakcjonującym tych pracowników zakresie. Wyzwanie to stoi przede wszystkim przed dużymi gospodarstwami, których procesy produkcyjne opierają się na angażowaniu najemnej siły roboczej.

Celem artykułu jest oszacowanie wysokości potencjalnych wynagrodzeń za pracę najemną w towarowych gospodarstwach rolniczych według ich wielkości ekonomicznej.

[1] Sfinansowano ze środków Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie.

Materiał i metodyka badań

Zakres czasowy obejmuje lata 2010-2016, a dane liczbowe dotyczące gospodarstw rolniczych pochodzą z publikowanych na stronie internetowej FADN wyników rachunkowości rolnej. Informacje na temat wysokości wynagrodzeń (najniższych oraz średnich) pozyskano z publikacji GUS. Wartości wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej przeliczono dla celów porównawczych także na koszty dla przedsiębiorstw, uwzględniając dodatkowo płacone przez pracodawcę składki na ubezpieczenie społeczne. Obliczeń w poszczególnych latach dokonano dla czerwca, za pomocą kalkulatora płac portalu money.pl [https://www.money.pl/podatki/kalkulatory/plac].

Oceniano wysokość potencjalnych wynagrodzeń na podstawie kosztów wynagrodzeń pracy najemnej ponoszonych przez gospodarstwa rolnicze w zależności od wielkości ekonomicznej. W metodyce FADN wyodrębnia się 6 klas wielkości ekonomicznej: bardzo małe – obejmujące zakres w euro 2000 ≤ € < 8000 (dalej oznaczono gospodarstwa bardzo małe ekonomicznie skrótem BM), małe – 8000 ≤ € < 25 000 (M), średnio małe – 25 000 ≤ € < 50 000 (ŚM), średnio duże – 50 000 ≤ € < 100 000 (ŚD), duże – 100 000 ≤ € < 500 000 (D) i bardzo duże ≥ 500 000 € (BD).

Potencjalne wynagrodzenia przypadające na pełny etat zewnętrznej siły roboczej oszacowano proporcjonalnie do liczby godzin pracy najemnej wykazywanych przez gospodarstwa oraz kosztów tej pracy. Przyjęto za metodyką FADN, że osoba pełnozatrudniona w 2010 roku przepracowała rocznie 2200 rbh, natomiast w latach 2011-2016 – 2120 rbh.

Wyniki badań

Zaangażowanie najemnej siły roboczej w gospodarstwach rolniczych uczestniczących w polskim FADN wyraźnie wzrastało wraz z wielkością ekonomiczną (tab. 1). W gospodarstwach małych ekonomicznie zaangażowanie to było symboliczne i dotyczyło w praktyce najczęściej drobnej pomocy sąsiedzkiej. Udział pracy najemnej w ogólnej liczbie godzin pracy wyniósł w tych podmiotach średnio 2,8% w całym okresie analizy. Niewielki udział pracy najemnej występował także w małych i średnio małych gospodarstwach, wynosząc odpowiednio 5,4 i 8,6% (średnio w okresie analizy), a także w średnio dużych gospodarstwach – 18,5%. Dopiero w dużych ekonomicznie podmiotach zatrudniano pracowników w zakresie przekraczającym wymiar pełnego etatu. Jednocześnie udział pracy najemnej w ogólnych nakładach pracy w gospodarstwach dużych ekonomicznie wynosił w okresie poddanym analizie średnio 57,2%. W bardzo dużych gospodarstwach udział najemnej siły roboczej w ogólnych nakładach pracy stanowił zdecydowaną większość i wynosił 97,8% w latach 2010-2016. Bardzo duże ekonomicznie gospodarstwa charakteryzował także niewielki zakres zaangażowania własnej siły roboczej, w większości analizowanych lat, nieznacznie przekraczający pół jednostki pełnozatrudnionej. Gospodarstwa te są więc podmiotami zorganizowanymi na podobieństwo przedsiębiorstw przemysłowych, bazującymi na najmie siły roboczej.

Tabela 1. Czas pracy najemnej według wielkości ekonomicznej w latach 2010-2016
Table 1. The time of hired labor according to the economic size in the years 2010-2016

Rok/ *Year*	Razem/ *Total*	Wielkość ekonomiczna/*Economic size**					
		BM	M	ŚM	ŚD	D	BD
	czas pracy [godz.]/*the time of hired labor [h]*						
2010	432	87	187	429	1 125	6 082	77 863
2011	420	80	192	397	1 135	6 135	72 026
2012	420	90	199	369	1 161	6 094	70 552
2013	542	82	212	422	975	4 950	69 818
2014	460	65	218	398	1 010	4 827	47 503
2015	472	96	205	380	899	5 289	48 851
2016	489	79	222	351	819	5 540	52 164

* gospodarstwa/*farms:* BM – bardzo małe/*very small,* M – małe/*small,* ŚM – średnio małe/*average small,* ŚD – średnio duże/*average large*, D – duże/*large,* BD – bardzo duże/*very large*
Źródło: opracowanie własne na podstawie FADN
Source: own study based on FADN

Tabela 2. Koszty pracy najemnej wg wielkości ekonomicznej w latach 2010-2016
Table 2. Expenses of hired labor according to the economic size in the years 2010-2016

Rok/ *Year*	Razem/ *Total*	Wielkość ekonomiczna/*Economic size*					
		BM	M	ŚM	ŚD	D	BD
	koszty pracy najemnej [zł/gospodarstwo]/*expenses of hired labor [pln per farms]*						
2010	5 112	653	1 398	3 226	9 173	71 091	1 341 229
2011	5 216	626	1 522	3 130	10 102	83 380	1 264 703
2012	5 541	732	1 625	3 136	10 586	89 514	1 340 175
2013	8 614	716	1 856	3 527	8 800	64 679	1 741 648
2014	6 500	584	1 952	3 483	9 588	61 018	1 117 407
2015	6 712	900	1 889	3 369	8 709	66 055	1 149 562
2016	7 448	771	2 093	3 239	8 346	70 944	1 288 674

* oznaczenia jak w tab. 1/*signs see tab. 1*
Źródło: opracowanie własne na podstawie FADN
Source: own study based on FADN

Wraz ze wzrostem zaangażowania najemnej siły roboczej wzrastały także koszty związane z opłatą pracy obcej (tab. 2). Najwyższe wartości kosztów związanych z wynagrodzeniami wystąpiły w bardzo dużych gospodarstwach. W podmiotach tych w całym okresie badań średni udział kosztów robocizny obcej w kosztach ogółem wyniósł 16,9% (od 15,4% w 2012 roku do 18,8% w 2010 roku). Pozostałe grupy gospodarstw ponosiły zdecydowanie niższe koszty pracy, stanowiące w ogólnej wartości kosztów od 2,2% (w całym okresie badań) w średnio małych gospodarstwach do 7,5% w dużych gospodarstwach. Wydatki związane z wynagrodzeniami stanowią koszt dla gospodarstw rolniczych, ale jednocześnie są źródłem dochodów dla osób świadczących pracę. Zestawienie ponoszonych przez gospodarstwa kosztów związanych z wynagrodzeniami z liczbą godzin pracy najemnej pozwala określić w przybliżeniu stawkę za godzinę pracy, a to z kolei w zestawieniu z liczbą godzin pracy przypadającą na pełny etat pozwala oszacować wysokość potencjalnego wynagrodzenia, które mógłby przy tychże stawkach otrzymać pracownik zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy. Wysokość takiego potencjalnego wynagrodzenia daje możliwość oceny konkurencyjności pracy w rolnictwie względem innych działów gospodarki narodowej.

Stawki wynagrodzeń w całej populacji gospodarstw uczestniczących w polskim FADN w okresie analizy wzrosły z kwoty 11,83 zł/rbh w 2010 roku do kwoty 15,23 zł/rbh w 2016 roku. Wzrost ten nie był jednak stały i równomierny. Najwyższą wartość dla ogółu gospodarstw stawka osiągnęła w 2013 roku (15,89 zł/rbh). Wysokości stawek godzinowych były nieznacznie zróżnicowane pomiędzy niższymi klasami wielkości ekonomicznej. W bardzo małych, małych i średnio małych gospodarstwach w zasadzie nie występowały znaczące różnice. Natomiast w gospodarstwach kwalifikowanych do wyższych klas wielkości ekonomicznej zróżnicowanie stawek było bardzo wyraźne. Przeciętna stawka w grupie średnio dużych gospodarstw była w okresie badań o 8,9% wyższa niż w grupie średnio małych gospodarstw, jednak była i tak o 34,3% niższa niż średnia stawka we wszystkich gospodarstwach polskiego FADN. W dużych gospodarstwach płacono za godzinę o 42,0% więcej niż w średnio dużych gospodarstwach, także jednak mniej niż wynosiła średnia dla wszystkich gospodarstw (o 6,7%). Zdecydowanie najwyższe stawki płacono w bardzo dużych gospodarstwach (aż o 61,8% wyższe niż w dużych gospodarstwach i o 51,0% wyższe niż średnio w całej populacji gospodarstw).

W tabeli 3 zestawiono wynagrodzenia, jakie mogłaby uzyskać osoba zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy w analizowanych gospodarstwach rolniczych. Ze względu na zakres zaangażowania najemnej siły roboczej, wynagrodzenia te można uznać za rzeczywiste w dużych i bardzo dużych ekonomicznie gospodarstwach, w których zatrudniano pracowników zewnętrznych w zakresie przekraczającym liczbę godzin przypadającą na pełny etat. W pozostałych grupach wielkości ekonomicznej wynagrodzenia te miały charakter hipotetycznych – potencjalnych wynagrodzeń.

Przeciętna wartość potencjalnego wynagrodzenia w całej populacji polskiego FADN najwyższą wartość osiągnęła w 2013 roku, co wynikało przede wszystkim z występującej w tym

Tabela 3. Potencjalne miesięczne koszty zatrudnienia 1 AWU pracy najemnej w analizowanych gospodarstwach, najniższe i średnie wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej oraz szacunek kosztów pracy dla przedsiębiorstw w latach 2010-2016

Table 3. Potential annual expenses of employment of 1 AWU of hired labor in the analyzed farms, the lowest and average gross wages in national economy and the estimation of work costs for enterprises in the years 2010-2016

Rok/ *Year*	Razem/ *Total*	Wielkość ekonomiczna/ *Economic size*						Wynagrodzenie w gospodarce narodowej/*Wages in the national economy [PLN]*		Miesięczny koszt pracodawcy zatrudnienia pracownika/*Annual cost of a hired labourer for an employer [PLN]*	
		BM	M	ŚM	ŚD	D	BD	najniższe/ *lowest*	średnie/ *average*	najniższy/ *lowest*	średni/ *average*
2010	2169	1376	1371	1379	1495	2143	3158	1317	3224	1560	3820
2011	2194	1382	1400	1393	1572	2401	3102	1386	3404	1642	4033
2012	2331	1437	1443	1501	1611	2595	3356	1500	3404	1811	4110
2013	2808	1543	1547	1477	1595	2308	4407	1600	3659	1932	4418
2014	2496	1587	1582	1546	1677	2233	4156	1680	3777	2028	4560
2015	2512	1656	1628	1566	1711	2206	4157	1750	3908	2111	4713
2016	2691	1724	1666	1630	1800	2262	4364	1850	4052	2231	4887

* oznaczenia jak w tab. 1/*signs see tab. 1*

Źródło: opracowanie własne na podstawie FADN, GUS i portalu money.pl

Source: own study based on FADN, GUS and money.pl

roku najwyższej stawki godzinowej. W całym okresie analizy miał miejsce wzrost wysokości średniej wartości wynagrodzenia dla całej populacji gospodarstw (o 24,0%), a wynagrodzenie to w każdym z badanych lat zawierało się pomiędzy najniższym (było średnio o ok. 50% wyższe od najniższego wynagrodzenia) a średnim (stanowiło ok. 70% wartości średniego wynagrodzenia) wynagrodzeniem w gospodarce narodowej.

W przypadku poszczególnych klas wielkości ekonomicznej występowało znaczące zróżnicowanie wartości potencjalnego wynagrodzenia. Dopiero w bardzo dużych ekonomicznie gospodarstwach wartość wynagrodzenia oscylowała wokół wysokości średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. W kolejnych analizowanych latach tempo wzrostu wynagrodzeń w bardzo dużych ekonomicznie gospodarstwach było większe niż tempo wzrostu średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Na początku analizowanego okresu (lata 2010-2012) wynagrodzenia w gospodarstwach były niższe niż przeciętne w gospodarce, natomiast w latach 2013-2016 to w gospodarstwach rolniczych wynagrodzenia były wyższe niż średnio w gospodarce narodowej. W żadnej z pozostałych klas wielkości ekonomicznej wynagrodzenia nie osiągnęły poziomu średniej krajowej. Ponadto tempo wzrostu wynagrodzeń było niższe niż średniej krajowej i najniższego wynagrodzenia. Wyraźnie także (poza gospodarstwami bardzo dużymi) zaznaczyła się w kolejnych analizowanych latach tendencja do pogarszania się relacji pomiędzy wynagrodzeniami w gospodarstwach i w całej gospodarce narodowej. W gospodarstwach bardzo małych w 2010 roku wynagrodzenie przekraczało wartość najniższego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Jednak już w kolejnym roku było od tego wynagrodzenia niższe i z każdym kolejnym rokiem relacja pomiędzy wartościami wynagrodzeń wyraźnie się pogarszała. W małych gospodarstwach wynagrodzenia niższe od najniższego wypłacano już od 2012 roku, a w średnio małych i średnio dużych gospodarstwach od 2013 roku w dużych gospodarstwach wartości wynagrodzeń przez cały okres poddanych analizie były wyższe od najniższego wynagrodzenia, ale także w tych podmiotach relacja wyraźnie się pogarszała w

kolejnych latach. Można na tej podstawie uznać, że jedynie bardzo duże ekonomicznie gospodarstwa dają możliwość na zapewnienie pracownikom dochodów na poziomie porównywalnym z pozostałymi działami gospodarki narodowej.

W tabeli 3 zestawiono także miesięczne koszty związane z zatrudnieniem pracowników uwzględniające składkę ZUS płaconą przez pracodawcę. Wartości tych kosztów przewyższają wysokość samego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej. Odniesienie kosztów wynagrodzeń ponoszonych przez analizowane gospodarstwa rolnicze do wartości kosztów ponoszonych przez ogół podmiotów gospodarki narodowej wskazuje na niższe od średniej krajowej wartości we wszystkich analizowanych grupach wielkości ekonomicznej. Można przypuszczać, że wysokość wynagrodzeń w gospodarstwach rolniczych uczestniczących w polskim FADN była we wszystkich kategoriach wielkości ekonomicznej niższa od średniej krajowej.

W gospodarstwach rolniczych najemna siła robocza zatrudniana jest w różnej formie i z różnymi systemami ubezpieczeń społecznych. Pracownicy bardzo często zatrudniani są jedynie dorywczo, często także nieformalnie, a koszt pracy obejmuje jedynie wypłacane pracownikowi wynagrodzenie. Domownicy mogą być ubezpieczeni w KRUS, a pracownicy najemni, niespełniający kryterium domownika, podlegają ubezpieczeniu ZUS. Na podstawie wysokości potencjalnych wynagrodzeń można wnioskować, że w dużych i bardzo dużych ekonomicznie gospodarstwach zdecydowana większość pracowników podlega ubezpieczeniu w ZUS, natomiast w pozostałych klasach wielkości ekonomicznej w niewielkim zakresie praca najemna podlega ubezpieczeniu w KRUS[2], a w dominującej części nie była wcale zgłaszana do ubezpieczenia. W związku z tym wynagrodzenia w mniejszych ekonomicznie gospodarstwach mogły być atrakcyjniejsze dla pracowników podlegających ubezpieczeniu z innych tytułów (emerytur, rent, innej pracy najemnej), jednak ze względu na ich wartość (potencjalną) zbliżoną do najniższego wynagrodzenia, nie będą w stanie przyciągnąć na stałe i związać z gospodarstwem siły roboczej w wieku produkcyjnym. Także w dużych ekonomicznie gospodarstwach niskie w porównaniu ze średnią krajową wynagrodzenia i pogłębiająca się między tymi wynagrodzeniami dysproporcja będzie zniechęcała do podejmowania pracy osoby z zewnątrz. W praktyce więc dopiero w bardzo dużych gospodarstwach, odpowiednio wynagradzających zewnętrzną siłę roboczą, może istnieć przywiązanie ekonomiczne pracowników do gospodarstwa, jako pracodawcy.

Wysokość wynagrodzeń uzależniona była wyraźnie od siły ekonomicznej gospodarstw, a ta decyduje także o wysokości uzyskiwanego dochodu rolniczego. Wyraźnie widoczny był wzrost wartości stosunku dochodu rolniczego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną własnej siły roboczej do rocznej wartości potencjalnego wynagrodzenia pełnozatrudnionego najemnej siły

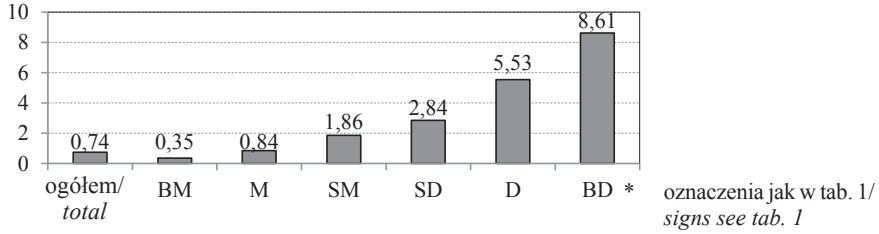

Rysunek 1. Stosunek dochodu rolniczego przypadającego na 1 FWU do potencjalnego rocznego wynagrodzenia według wielkości ekonomicznej w 2016 roku
Figure 1. Relation of an agricultural income of 1 FWU to a potential annual wage according to the economic size in 2016
Źródło: opracowanie własne na podstawie FADN
Source: own study based on FADN

[2] Domownicy w przeważające części traktowani są jako zasoby siły roboczej własnej.

roboczej (rys. 1). W gospodarstwach najmniejszych ekonomicznie wartość potencjalnego wynagrodzenia, które mógłby przy płaconych przez te podmioty stawkach uzyskiwać pełnozatrudniony była wyższa od wartości dochodu rolniczego na 1 FWU (pomimo niskich stawek wynagrodzeń). W bardzo dużych ekonomicznie gospodarstwach dochód rolniczy na 1 FWU ponadośmiokrotnie przewyższał wysokość wynagrodzenia 1 AWU najemnej siły roboczej. Badania Tomasza Wojewodzica [2011] wskazują, że w większości typów rolniczych gospodarstw opłata najemnej siły roboczej była wyższa od dochodu rolniczego przypadającego na jednostkę własnej siły roboczej. Oznacza to, że decydującym czynnikiem w zakresie kształtowania relacji dochodu rolniczego do wysokości wynagrodzenia pracy najemnej jest wielkość ekonomiczna gospodarstw. Małych gospodarstw nie stać na wysokie wynagrodzenia pracy najemnej, natomiast wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa zyskują realne możliwości wyższego jej opłacania.

Wnioski

Gospodarstwa małe ekonomicznie angażowały zewnętrzną siłę roboczą w marginalnym zakresie. W podmiotach tych w okresie badań wynagrodzenia utrzymywały się na niskim poziomie, w większości lat poniżej najniższego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, a ich relacja do najniższego wynagrodzenia ulegała stałemu pogarszaniu. Można na tej podstawie wysnuć wniosek, że bardzo małe, małe i średnio małe gospodarstwa nie będą także w przyszłości oferowały atrakcyjnych ekonomicznie miejsc pracy.

Stale pogarszająca się relacja do najniższego i do średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej we wszystkich klasach wielkości, poza bardzo dużymi gospodarstwami, może prowadzić do dalszej „ucieczki" zasobów siły roboczej z niewielkich ekonomicznie gospodarstw rolniczych do innych działów gospodarki narodowej. Obecnie zachodzące zmniejszanie się bezrobocia w gospodarce polskiej może dodatkowo przyspieszać ten proces, dlatego gospodarstwa mogą mieć coraz większe problemy z pozyskaniem pracowników.

Gospodarstwa bardzo duże ekonomicznie oferują atrakcyjne dochodowo miejsca pracy. W okresie objętym analizami następował stały wzrost wynagrodzeń w tych podmiotach. Jednocześnie stosunek wysokości uzyskiwanego dochodu rolniczego przypadającego na jednostkę pełnozatrudnioną własnej siły roboczej do wynagrodzenia jednostki pełnozatrudnionej zewnętrznej siły roboczej wskazywał na znaczący potencjał bardzo dużych (także dużych) gospodarstw, umożliwiający dalszy wzrost płac. Systematyczny wzrost wynagrodzeń pozwoliłby na świadome wybieranie gospodarstw jako miejsc pracy (włącznie ze świadomym wyborem edukacji rolniczej przez młode osoby).

Literatura/*Bibliography*

Karwat-Woźniak Bożena, Paweł Chmieliński. 2006. *Praca w indywidualnych gospodarstwach rolnych* (Work in individual farms). Warszawa: IERiGŻ-PIB.

Kołoszko-Chomentowska Zofia. 2008. Kwestia czynnika ludzkiego w rolnictwie (Human factor issue in agrilutlture). *Acta Sceientiarum Polonarum Oeconomia* 7 (4): 87-95.

Poczta Walenty, Joanna Średzińska. 2007. Wyniki produkcyjno-ekonomiczne i finansowe indywidualnych gospodarstw rolnych według ich wielkości ekonomicznej (na przykładzie regionu FADN Wielkopolska i Śląsk) (Production, economic and financial results in individual agricultural holdings according to their economic size (basing on example of Wielkopolska and Śląsk FADN region). *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego* 2 (17): 433-443.

Pocztowski Aleksy. 2003. *Zarządzanie zasobami ludzkimi (Human Resources management)*. Warszawa: PWE.

Wasilewski Mirosław, Anna Wasilewska. 2011. Koszty wynagrodzeń pracy najemnej w gospodarstwach indywidualnych w zależności od typu rolniczego (Seasonal employment cost in individual farms depending on agriculture type of production*). Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 91: 229-239.

Wojewodzic Tomasz. 2011. Wynagrodzenia za pracę w rolnictwie (Remuneration for work in agriculture). *Prace Naukowe UE we Wrocławiu* 165: 422-433.

Summary

The aim of this paper was an assessment of the size of potential wages of hired labor in commodity farms according to the economic size. The source of numerical data were results from farms of Polish FADN and the data from GUS. The given results show the marginal involvement of external labor force in farms which are economically very small, small and average small. What is more, the potential wages in these units were also kept at a low level. Over the years these wages were lower than the minimum wages in national economy, and moreover relations of potential wages in economically small farms to the ones offered in the other sectors of national economy were deteriorating. The highest wages of hired labor were visible in economically large farms. The value of the wages paid by owners of these farms was similar to the average wage in economy, which in turn contributes to the fact that hired laborers begin to see these entities as financially attractive employers.

Adres do korespondencji
dr inż. Jarosław Mikołajczyk
orcid.org/0000-0001-6165-2529
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie
Instytut Administracyjno-Ekonomiczny
ul. Mickiewicza 8, 33-100 Tarnów
tel. (14) 63 16 562
e-mail: rrjmikol@cyf-kr.edu.pl

dr inż. Wojciech Sroka
orcid.org/0000-0002-4255-3741
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie
Instytut Administracyjno-Ekonomiczny
ul. Mickiewicza 8, 33-100 Tarnów
tel. (14) 63 16 574
e-mail: sroka.woj@gmail.com